

1878'de tümüyle işgal ettikleri Doğu Türkistan'a, "gasp edilen yeni ülke" anlamına gelen "Şin-cian" adını veren Çinliler, o günden bugüne inanılmaz vahşet ve katliam örnekleri sergilediler. Binlerce yıllık tarihî Türk yurdu olduğu, kadim Çin kaynaklarınca bile mevsuk (belgeli) olan bu topraklarda, dünyanın görmezden geldiği, dramatik bir varlık mücadelesi yaşanıyor.

Asya kıtasının ortasındaki bir Türk yurdu, "Doğu Türkistan", acı olaylarla dünyanın gündemine gelmeye devam ediyor.

Adriyatik'ten Çin seddine Türk dünyası şeklinde ifade edilen çok geniş coğrafyanın en güzel kesimlerinden biri de Doğu Türkistan'dır. Türkler'in bozkır hayatından yerleşik hayata geçişlerinde önemli bir beşik vazifesi gören bu bölgede, Türk kültür ürünlerinin en muhteşemlerinin ortaya konulduğunu görmekteyiz.

Çinliler, 1878'de işgal ettikleri güzel Türk yurduna, zorla ele geçirilen yeni ülke manasına gelen "Hsinchiang" (Türkçe okunuşu Şin-cian) adını verdiler. Bu şekilde binlerce yıllık bir Türk yurdunu sahiplenişlerini de, yeni ad koymak suretiyle dünyaya göstermeye çalışıyorlardı.

Ama, dünya kamuoyu, söz konusu ülkenin Türklere ait olduğunu, her yönüyle tamamen biliyordu. Bu yüzden doğu veya Şarkî Türkistan; Batı literatüründe bile "Eastern Turkestan" şekliyle kullanılmaya devam etti. Geçen asrın sonu ve bu asrın başında çok sayıda batılı ilim adamı ve diğer görevli kişiler, Doğu Türkistan topraklarını ziyaret ettiler (bunlardan en meşhurları A. Stein, P. Pilliot, S. Hedin, A.V. Le Coq' dur). Onlar sayesinde modern dünya, bu güzel ülkeyi tanıma fırsatı buluyordu. Fakat yine onlar sayesinde, gerek arkeolojik, gerek yazma eserler gibi tarihî zenginlikler, Berlin, Londra, Paris gibi büyük Avrupa şehirlerinin müzelerine kaçırılıyordu.

Gaflet ya da kasıt!..

Ancak, hiç değilse doğu Türkistan ismi kullanılıyor, burasının tarihî Türk yurdu olduğu inkâr edilmiyordu. Ne var ki; 1949'da komünistlerin iş başına gelmesiyle Doğu Türkistan tamamen

Esaretteki Son Türk Yurdu

Ömer Faruk Hüsmüllü tarafından yazıldı.

Çarşamba, 04 Mayıs 2011 22:06 -

ezildi. Katliamlar, eskisinden çok daha kötü bir şekilde devam etti ve halen de ediyor. Doğu Türkistan dramının bir başka üzücü yanı daha bulunmaktadır. O da, Doğu Türkistan tabiri yerine, yabancı ve yerli basında Çinlilerin verdiği Hsinchiang (değişik transkripsiyonları Xin-kiang, Sin-kiang) isminin kullanılır hale gelmesidir. Özellikle son 20-30 yıldan beri, dünyanın önde gelen basın ajansları, Xin-kiang adıyla haberler yayınlamaktadır. Bundan daha da üzücü olanı, ülkemizdeki yazılı ve görüntülü medyanın büyük bir kısmının da bu ismi kullanmasıdır. Yabancı ajansların etkisi altında kalabilirler, ama hiç mi tarihî gerçekleri araştırmazlar?

Böyle yapmakla emperyalist Çin'in ekmeğine yağ sürmektedirler. Böylece doğu Türkistan adı unutulacak, yerine Hsin-chiang ifadesi yerleşecek ve dünya kamuoyuna; orada meydana gelen hadiseler, katliamlar ve diğer zulümler, Çin'in iç işi şeklinde takdim edilecektir.

Orada yaşayan insanların Türk, Doğu Türkistan'ın da bir Türk yurdu oluşu, dünya basın ajanslarını fazla ilgilendirmeyebilir. Batı âlemi şimdi, Doğu Türkistan'da yeni bulunan petrol, doğal gaz ve diğer madenlerle daha çok ilgilenecektir. Fakat, Türkiye'de bazı yayın organlarının inatla "Sincan" ya da "Sin-kiang" kelimelerini kullanmaları, insanın içini sızlatmaktadır.

Çin kaynakları ne diyor?

Bir tarihçi olarak, Doğu Türkistan'ın en eski devirlerinden itibaren bir Türk yurdu olduğunu göstermek istiyoruz. Doğu Türkistan'da, dört-altı bin yıl öncesine ait, mumyalanmış insan cesetlerinin bulunduğu konusunda son zamanlarda haberler gelmektedir. Japonların ve Çinlilerin yaptığı antropolojik incelemelere göre, ortaya çıkan cesetlerin şekli, Türk tipine uyuyor.

Tarihte, Doğu Türkistan'a çok ender de olsa Çin hâkimiyeti ulaşmıştır. Çevirdikleri entrikalar ve kandırdıkları bazı Türk boylarının yardımıyla geçici hâkimiyetler kurmuşlardır. Ancak, bunların hepsi semboliktir.

Çinlilerin asırlar önce kendi tuttıkları resmî kayıtlarda, Doğu Türkistan'ın Türk ülkesi oluşuna işaret edilmiştir. Yani, bugün oraya Şin-ciang adını vererek, Uygurları, Kazakları, Kırgızları vesair Türk gruplarını yok sayan Çin, iki bin yıldan fazla bir zaman öncesinde buraların, Türk boylarının hâkimiyetine girmiş olduğundan söz etmektedir. Zaten bugünün Çin haritasında ortalara düşen Tun-huang, o devirlerde Çin'in batısındaki en son sınır idi. Büyük Hun İmparatorluğu'nun hükümdarı Mo-tun, M.Ö. 201 yılından sonra, bütün Doğu Türkistan şehirlerini

ele geçirip kendisine bağlamıştı. Bu durum birkaç yüzyıl devam etti.

Türkistan şehirlerine Türk hükümdarları hâkim olunca, buralarda oturan veya gelip geçen Sogdlu tüccarlara gayet iyi davranılmaya başlanmıştı. Çinliler, henüz bu devirlerde Tun-huang şehrinde batısını tanımadıkları için burasını, adı geçen kavmin tüccarlarına sormak suretiyle öğreniyorlardı.

Hun İmparatorluğu'ndan sonra, Afganistan'ın kuzeyi ile Batı Türkistan'ı içine alacak şekilde bir devlet kuran Akhunlar (350-558), Doğu Türkistan'ı da topraklarına katmışlardı. Yine, Doğu Türkistan, 552 yılında bağımsızlığını kazanan Göktürkler'in (542-745), Karadeniz'e kadar uzanan hâkimiyet sahasının tam ortasında yer alıyordu. Hattâ, Batı Göktürk Devleti'nin merkezi, bugünkü Karaşar'ın kuzeyinde idi.

Doğu Türkistan'da hâkimiyet kurmuş olan Türk devletlerinin zayıflamaya başlamasıyla Kaşgar, Yarkend, Hoten, Turfan, Kuca, Karaşar gibi şehir devletçikleri, bağımsızlıklarını ilan için Çin'e hediyeler göndermeye başlamışlardı. Çinliler de kendilerine hediye gönderilmesini, söz konusu devletçiklerin kendilerine bağlanmak istedikleri şeklinde telâkkî etmişlerdi.

İslâm'la şekillenen medeniyet

Göktürk Devletinin zayıfladığı dönemlerde Karluk Türkleri, Tanrı Dağlarının kuzeyinden Doğu Türkistan'a sızmaya başladılar. Yine bu bölgeye 744 yılından itibaren de, hızla genişleyen Uygurlar hâkim oldular. Hattâ, burayı ele geçirmek üzere gelen Tibetlileri de geri püskürttüler. Bu devletin, 840'ta Kırgızlar tarafından ortadan kaldırılması üzerine Uygurlar ikiye ayrıldı. Bir kısmı Çin'in Kansu bölgesine giderken, önemli bir kütlesi de, önce Beşbalık'a, ardından da Kaşgar, Hoten ve diğer Doğu Türkistan şehirlerine yerleştiler. Aynı zamanlarda İslâmiyet bu ülkede hızla yayılmaya başladı. 940 yılında Karahanlı Devleti'nin İslâmiyeti resmî din olarak kabul etmesiyle, bütün ülke tamamen İslâma girecektir.

İslâm medeniyetine bir de yerleşik hayata geçiş eklenince, Doğu Türkistan'da kültürel eserler meydana getirilmeye başlandı. Yazılı sanat ve edebiyat ürünleri, duvar resimleri ve binalara ilaveten, İslâmiyet'le birlikte, cami, külliye, medrese ve benzeri eserler inşa edildi. Türbeler vesair binalar da bunlara eklendi. Hattâ, Kur'an-ı Kerim Türkçe'ye tercüme edildi. Dîvân-ü Lügâti't-Türk ve Kutadgu Bilig gibi Türk dilinin en önemli klasikleri burada yazıldı. Kısacası,

Uygur ve Karahanlı dönemlerinde, Türklüğün ve İslâmiyet'in en güzel damgaları, Doğu Türkistan'a vurulmuş oldu.

Moğol hâkimiyeti

XII. asrın sonu ve XIII. asrın başlarında kuzeyden gelen, Moğol asıllı Karahıtaylar, bölgeyi ele geçirdiler. Müslüman halka gayet iyi davrandılarsa da, onların adına hareket eden Nayman asıllı Nestûrî Hıristiyan Küçlük, özellikle Kaşgar'da büyük katliamlar yaptı. İslâmî kıyafetle gezmeyi yasakladığı gibi, müezzinleri minarelerden attırdı. Kulaklarını kestirdi. Onun yaptığı zulüm ve katliâmdan dolayı, Doğu Türkistan halkı, Cengiz Han'ın ordularını bir kurtarıcı gibi karşılamıştır.

Cengiz Han'ın ölümünden sonra oğlu Çağatay'ın hissesine düşen Doğu Türkistan, uzun süre, bu adla anılan devletin idaresinde kaldı. Çağatay'ın soyundan gelenler kendi aralarında, Timuroğulları da kendi aralarında, Doğu Türkistan'a hâkimiyet için mücadele edip durdular. Halk, söz konusu mücadele ve çekişmelerden bıktı ise de, fazla büyük bir felakete sürüklenmedi. En sonunda, Saidiye adı verilen hanedan, bir süre bu bölgeye hâkim olduktan sonra, XVII. asrın başında, Hocalar Devri denilen yeni bir kargaşa dönemi başladı. Din adamlarının kendi aralarında anlaşamamaları yüzünden halk da bölündü. Ne yazık ki, yaklaşan Çin tehlikesinin farkına varamadılar.

Çin tasallutu başlıyor

XVII. asrın ortasında, yerli Ming hanedanını devirerek iş başına gelen Mançu asıllı Ch'ing hanedanı, Moğolistan ve Cungarya'nın işgalini tamamladıktan sonra, Doğu Türkistan'a yöneldi. 1754'te Kaşgar istila edildi. 1759 yılında Mançular, Doğu Türkistan'ı tamamen ele geçirmişlerdi. Çin esaretine karşı uzun süren mücadele, düşmanın kuvveti yüzünden başarıya ulaşamıyordu. 1826'da büyük bir ayaklanma oldu. Cihangir önderliğindeki bu hareketle Kaşgar ve birkaç şehir kurtarıldı ise de, ayaklanmanın lideri yakalanarak demir bir kafes içinde Çin'in başkenti Pekin'e götürülmüş, orada teşhir edildikten sonra öldürülmüştür.

Buna rağmen Doğu Türkistan'daki bağımsızlık mücadelesi hiç durmamış, aksine daha da artmıştır. 1865'te Yakup Han, Batı Türkistan'da Ruslara karşı başarıyla mücadele ettikten sonra Kaşgar'a geçerek Yarkend'le birlikte bölgenin hâkimi olmuş ve bu bölgenin bağımsızlığını ilan etmiştir. Akabinde derhal, Osmanlı Devleti ve İngiltere ile temasa geçerek İstanbul'a ve

Londra'ya elçiler göndermiştir.

İstanbul'a gelen elçi Seyyid Yakub Hoca Töre, çok iyi karşılanmıştı. Osmanlı padişahı Sultan Abdülaziz Han'a bağlılığını bildiren Yakub Han, onun adına hutbe okutup para bastırmıştır. Fakat, çok uzun süren hazırlıklardan sonra yeniden harekete geçen Çin, Doğu Türkistan üzerine büyük bir saldırı düzenlemiş, bu sırada Yakub Han da vefat etmişti. Halefleri, birbirleri ile mücadele ederken, Çinliler zaten Doğu Türkistan'ı işgal etmişlerdi. 16 Mayıs 1878'de bunu resmen bütün dünyaya ilan ettiler. Yukarıda da söylediğimiz gibi Doğu Türkistan'a, 18 Kasım 1884'te Çin İmparatorunun emriyle Şin-ciang adını verdiler.

1911'deki demokratik devrimden sonra da, Doğu Türkistan'daki baskıcı Çin idaresi devam etti. 1931'de Kumul'da bir isyan patlak verdi. Bunu, 1933 yılındaki Hoten ve Turfan ayaklanmaları izledi. 12 Kasım 1933'te Şarkî Türkistan Türk İslâm Cumhuriyeti adıyla, Sabit Damolla başkanlığında Kaşgar'da yeni bir devlet kuruldu. Fakat Ruslar, sınırlarında, bağımsız bir Türk devleti istemiyorlardı. Hemen harekete geçtiler. Çinlilere askerî yardımda buldukları gibi, yeni devletin önde gelen liderlerinden Hoca Niyaz Hacı'nın ihanet etmesini sağladılar. Neticede bağımsız devlet ortadan kaldırıldı. 1944'te yeniden bu sefer Kulca'da, 12 Kasım'da, bir devlet daha kuruldu. Bu devletin adı Şarkî Türkistan Cumhuriyeti idi. Bunun da başkanı Ali Han Töre oldu. 1949'daki komünist işgaline kadar, mücadele bütün hızıyla sürdü. Binlerce, yüzbinlerce kahraman, Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı için can verdi.

Çin, başaramayacak

1949'dan sonra Çin'e hâkim olan komünist yönetim, bir çığ gibi Doğu Türkistan'ın üzerine çöktü. Yakalanan çok sayıda lider katledildi, kaçabilenler Himalayalar'ı aşıp Hindistan'a, oradan da Türkiye'ye ulaştılar.

1955 yılının Eylül ayında, Şincan Uygur Otonom Bölgesi adını alan Doğu Türkistan'ın bir Türk yurdu olduğu gerçeğini perdelemek için zamanla Uygur ismi kaldırılıp, sadece Çince ismi kullanılmaya başlandı.

Bir zamanlar adını dahi duymadıkları; ancak Sogdlu tüccarlardan sorup öğrendikleri Doğu Türkistan'ın, kadim Çin toprağı olduğunu iddia eden kıdemli emperyalist Çin, neticede halen bu ülkeyi işgali altında tutuyor.

Esaretteki Son Türk Yurdu

Ömer Faruk Hüsmüllü tarafından yazıldı.
Çarşamba, 04 Mayıs 2011 22:06 -

İşgali tamamlamak ve Doğu Türkistan'daki Türk varlığını tamamen yok etmek için buraya sürekli Çinli nüfus yerleştiren; baskı, zulüm ve katliâma devam eden Çin yönetimi, emeline ulaşamayacak. Çünkü, her şeye rağmen, Doğu Türkistan'da hürriyet ve istiklâl ateşi sönmedi. Mücadele şuurlanarak ve artarak devam ediyor.

Doç. Dr. Ahmet Taşağıl/Tarih ve Medeniyet, Sayı 37